

ERDEM TEPEGÖZ İLE SON FİLMİ GÖLGELER İÇİNDE ÜZERİNE

Zehra Yiğit*

Zerre filminin ardından ikinci filmi *Gölgeler İçinde* (2020) ile ödülleri toplayan **Erdem Tepegöz** ile son filmi üzerine detaylı ve keyifli bir sohbet gerçekleştirdik. Ayrıca bu söyleşide, pandemi günlerinde film çekme ve festival katılımı süreçlerine dair **Tepegöz**'ün düşünceleri ile beraber yeni projeleri hakkında bilgiler ve daha pek çok sorunun cevabı bulunuyor.

---

* Doç. Dr. Zehra Yiğit, Akdeniz Üniversitesi, Sinema TV Bölümü Öğretim Üyesi

ZY: Erdem merhaba, ilk uzun metrajlı filmin Zerre çok konuşulmuş, yaklaşık 30 ülkede gösterilmiş ve ödül toplamıştı. Zerre 2012 filmi ve Gölgeler İçinde 2020 yılında gösterime girdi. İki film arasındaki bu 8 yıl neye karşılık geldi senin için? Bu süreçte neler yaptın?

ET: Jarabulus isimli uzun metraj projem vardı. Onu yazıp, yarısını fonlayıp, ertelemek zorunda kaldım. Kıydakiler projesinin ortak yönetmenli olarak yapımcılığını yaptım. Üniversite’de ders veriyordum tüm bu dönem içinde. Son 2-3 yıllık süreç de Gölgeler İçinde’nin oluşumu ile geçti.

ZY: Zerre daha çok bir kadın hikayesi olarak tanımlandı. Gerçekçi bir dille Zeynep’in maduniyet hikayesini izledi izleyici ancak bu sefer karşımızda bir bilimkurgu distopyası var. Cesur bir karar, zira Türk sinemasında örnekleri de çok az bu türün. Çünkü kültürel kodlar anlamında bilimkurgu edebiyatı denildiğinde akıllara sanırım ilk Britanya gelecektir, sinemasal türde hakimiyet ise Hollywood’un elinde olmalı. Gölgeler İçinde’nin hikayesi nasıl başladı? Çok üst üste olacak sorular ama bağlantılı diye devam ediyorum. Filminin türünün bilimkurgu distopyası olmasına ne zaman karar verdin ve türünden dolayı karşılaştığın zorluklar oldu mu?

ET: Bilim kurgu, distopya, ütopya denilince bilinen birçok klişe hikaye var. Özellikle Hollywood’un kullandığı kalıplar. Onun ötesinde ise bağımsız bilim kurgu edebiyatı daha heyecan verici bir deneyim vaat ediyor. Bu bilim kurgusal edebi metinler ve felsefi fikirler beni hep etkiliyordu ama sinemada cesaret edebilmek kolay olmuyor. Gölgeler İçinde’nin hikayesinin bu alanlara yakın olması, bu tür üzerine çalışmaya karar vermemi sağladı.

Hikayenin başlangıcı, içinde bulunduğumuz yapıları ve sistemleri sinemasal açıdan sorgularken, farkındalık kazanan bir karakter yaratma amacı üzerine şekillendi diyebilirim. Çok zorlandığımı itiraf etmem gerek. Hikayenin geçtiği

dünyanın kodlarını oluşturmak, ritüellerini ve atmosferinin uyumlu olması sadece yazarak mümkün olmuyor. Mekânı görüp, yoğun okumalar yaparak, detayları tekrar tekrar oluşturup, kurguda çoğu şeyin yeniden tasarlanması ile bu dünyaya sızmaya çalıştım.

ZY: Sistemin uyuşturduğu bireylere, “baş kaldırmak için ne bekliyorsun” sorusunu soran Gölgeler İçinde’ye sistem alegorisi yapan bir uyanış filmi diyebiliriz sanırım. Film günümüz dünyası ile hem çok bağlantılı hem de bu bağlantı çok belirsiz. Bu belirsizliğin özel bir nedeni var mı? Çünkü bu durum filmin alımlanmasını da, başarısını da riske atıyor. Biraz daha bu bağlantının altını çizen bir film yapmayı tercih etmez miydin?

ET: Zamandan ve mekândan bağımsız bir hikaye olması istediğim bir durumdu. Her döneme ve her türlü sisteme uyarlanabilecek bir sembolik anlatım olması için alegorik bir metnin oluşması gerekiyordu. Bu alegorik anlatım da her zaman risk barındırır. Ama hikayenin katmanlı olması da buradan besleniyor.

Tabii ki günümüzle de bağlantısı olduğunu, izleyicinin yorumları ile şekillenecek bir anlam birliği oluşacağını da düşünüyorum. Filmde hissedilen belirsizliğin, kolay cevaplar bulmaya olan yatkınlığımızla ilgili olduğu kanaatindeyim. Belli noktalardan seyirciyi zorladığının ve cevapları kolay bulmasına hizmet etmediğinin farkındayım. Ama gerçekten izleyenlerin bilincine ve bilinçaltına hizmet etmek istiyorsanız, bu yolu tercih etmek durumunda kalıyorsunuz. Bunu başarıp başaramadığımı zaman gösterecek, lakin bu yol bana sinemanın gücünü ve türün zenginliklerini deneyimleme fırsatı veriyor.

ZY: Gözetleme-iktidar ilişkisi söz konusu olunca aklıma ilk olarak Foucault ve panoptikon ilişkisi geldi. Burada iki unsur önemli. Birincisi gözetleyen olarak sistem, ikincisi gözetlenen olarak insanlar. Bu sistemin, insanları 7/24 gözetleyip, belli bir standarda göre kontrol ettiği, onları

ceza/ödül sistemi ile düzeltip, normalleştirdiğinden hareket edersek filmde sistem ne üretiyor ve insanları nasıl biçimlendiriyor? Sistemin devamı için insanları ehlileştirme yöntemi nedir?

ET: Filmde fiziksel olarak gördüğümüz, çalışanlar madenlerden taş çıkartıyorlar ve o taşı makinelerde yıkıyorlar. Onlar da ötesini bilmiyor. Çoğu emekçinin büyük endüstrilerin içinde, buldukları o küçük noktada ne işe yaradıklarını tam bilemedikleri gibi. Kurulmuş bir sistem, düzen var. O düzenin içinde hoparlörler ile yönetilip, kendi makineleri harici bir yere geçmemeleri telkin ediliyor. Bu şekilde ehlileştirilmeye çalışılıyorlar. Ama filmde de vurgulamaya çalıştığım asıl amaç; içinde buldukları bu illüzyonun ötesine geçebilecek bilince kavuşup, 'ne yapıyoruz biz burada' diye sormaya başlamaları. Ancak bu noktadan sonra gözetlenen olmaktan çıkıp, gözetleyen tarafa geçebiliyorsunuz ki bu bence çok büyük bir dönüşüm. Sorgulayarak taraf değiştirmek, yeni tür bir bilinçlenme haline ve uyanmaya sebep oluyor.

ZY: Birinci sorudan hareketle filmde tek taraflı bir izleme/gözetleme söz konusu ve izlenen, yanlış hareketinin ceza getireceğini biliyor. Panoptikon evrenindeki mahkumdan yola çıkarsak yine, kendisinin ne zaman izlendiğini bilmeyen mahkum, sürekli izlendiğinden hareket etmek zorunda kalıyor. Bu da mahkumun her an izleniyormuşçasına kendini kontrol etmesinin nedeni oluyor. Bir yandan mahremiyetini yitiren mahkum kendisine duyduğu saygı ve özgüveni de yitirebiliyor. Gölgeler İçinde'de su ve yemek vermeme, sarsıntı verme, sistemin dışına itilme gibi cezalar söz konusu. Merak ediyorum, insanlar sistemden kaçarak neden kendilerine yeni bir düzen kurmuyorlar, onları engelleyen nedir? Neden o binanın dışına hiç çıkmamışlar? Ürettiklerini getiren götüren birileri yok mu? Yeni işçiler mesela, nereden geliyorlar?

ET: Neden sistemden kaçsınlar, neden yeni bir düzen kursunlar ki? Mutsuz değiller, hiç yakınmıyorlar veya başka bir yol denemek için farkındalıkları, bilgileri yok. Hallerinden memnun görünüyorlar. Eylem ve uyanış bilgi ile olur. Biz onları aslında yargılıyoruz, içinde bulunduğumuz modernite dediğimiz yapıya alıştığımız için. Her gelişmiş, bir önceki gelişmişlik düzeyini etkilemeye çalışıyor. İşte asıl sorgulama bu noktada başlıyor. Bir düzen var, bunu kim kurdu ve bu nasıl ayakta kalıyor? Arkada kim var? Binaların ötesinde, kameraların arkasında ne var? Bu soruların cevapları filmde bir çok noktada var. Cevapların ne olduğunu kendimce söylemek bu soruları ve cevaplarını çok değersizleştirir ve zaten benim görevim de

bu değil. Cevap bulmaya programlanmış gibiyiz. Deneyime kendimizi bırakmak ve soruların yeni sorular doğurmasına izin vermek aslında en değerli farkındalık.

ZY: Filmdeki karakterlerin isimleri yok ve belirsiz çizilmişler ancak tamirci karakteri çok net şekilde tarif edilmiş. Senin için karakterin anlamı ne? İkincisi, sistemin devamı için tamirci ne anlama geliyor?

ET: Zaman, mekân, isim, rakam, yazı, para bildiğimiz çoğu kavram yok. Karakterler de öyleler genelde, robot veya köle gibiler. Bir makinenin parçası gibi döngünün içindeler. Tamirci, o bölgede hepsinden uzun kalmış ve yapıyı çözmek için bize birçok ipucu veren eski bir işçi. İpin ucunu sarmaya başlamış, devamını ana karakterimiz getirmeye çalışıyor ve sonunu belki de izleyici sarmış olacak.

ZY: Filmin ismi olan Gölge İçinde'yi izleyici nasıl okumalı? Gölge asıl olana yani gerçeğe mi gönderme yapıyor? Gölge ironik bir şekilde varlığımızın da kanıtı ise gölgeler içinde gölge olan insanların varlıklarını bulmaları sistemi yıkmaları ile mi mümkün? Hegel'in köle efendi diyalektiğinden hareketle köle, efendinin efendi olma nedeninin kendi varlığından kaynaklandığını fark ettiğinde hem köle hem de efendi bu tutsaklıktan kurtulabilir mi? Bunu şu yüzden soruyorum filmin finalinde makineleşen bir dünyada makineleşen işçiler arasında bir uyanışın mümkün

olduğu görülse de sistemin sesi duyulmaya devam ediyor, yani sistem varlığını devam ettirecek görünüyor.

ET: İzleyiciye bir yol haritası vermek bana düşmez. Her izleyen kendi yorumlamasını yapıp; sistem, izleyen, izlenen, duvar, gölge gibi kavramlar için kendi adlandırmasını ve çözümlemesini yapacaktır. Ama özetle gölgenin kaynağı tüm insanlık için her zaman merak unsuru olmuştur. **Platon**'un mağarasında duvara yansıyanlara göre kurduğumuz tüm kalıplar, yapılar ve sistemler bir korkuyu ve tutsaklığı da yanında getirdi. Gölgenin asıl kaynağını bulmak için mağaranın dışına çıkabilmek kölelikten kurtuluşu simgeliyor. Bunu insanlık olarak halen tam başarabilmiş değiliz. Mağarayı yıkarak çıkış yolunu bulabileceğimizi düşünmüyorum. Filmde de öyle, sonunda ne olursa olsun sistemin sesi gelmeye devam ediyor. Bu açıdan filmin sonunun yoruma açık olduğu kanaatindeyim.

ZY: Filmde izleyicinin ortak kanaatle beğendiği unsur sanırım mekânın kullanımı, çünkü mekân gerçek anlamıyla filmin öğelerinden biri olarak var oluyor. Filmini Gürcistan'ın ortasında Sovyetler Birliği'nden kalma bir maden kasabasında çektin. Bizlere mekânın kullanımını, bu mekânı tercih nedenlerini anlatır mısın?

ET: Film, Gürcistan'da 7-8 fabrikadan oluşan bir maden bölgesinde çekildi. Açıkçası bölge görsel olarak etkileyici olsa dahi, sinematografik atmosferi ve görsel dünyayı oluşturmak çok fazla ön hazırlık ve çalışma gerektirdi. Hikayede mekân, bir ana kahraman olarak görev alıyordu. Bu açıdan sanki canlı bir varlık hissi veren fabrikaların olduğu bu bölgeyi ilk gördüğümde çok etkilenmiştim. Türkiye'ye komşu olması, mekânın zenginliği ve halen aktif olarak fabrikanın faaliyette olması orayı tercih etmemi sağladı.

ZY: Festival sürecin başladı. 42. Moskova Film Festivali'nden, 57. Antalya Altın Portakal Film Festivali'nden ödüllerle döndün. Hem aldığın alacağın

ödüller için hem de bu kadar dürüstçe sinemada kendine yer bulduğun için seni gerçekten tebrik ediyoruz. Festivallere geri dönersem festivaller aynı zamanda izleyici nabzının tutulduğu yerler olarak da önemli. İzleyicilerinden aldığın dönüşler neler?

ET: Teşekkür ederim. İçinde bulunduğumuz pandemi dolayısıyla çoğu festivalin iptal edilmesi şu dönem açısından filmin seyirci ile kısıtlı buluşmasına neden olduğu için açıkçası üzülüyoruz. Hem Moskova'da hem Türkiye'deki festivallerde yapılan söyleşilerden beklediğimden daha mutlu ayrıldım. En uzun süre üzerine konuşulan filmlerden biriydi. Özellikle izleyiciler, şu an içinde bulunduğumuz pandeminin arkasında ne olduğu ile filmde anlatılan sistemin arkasında ne olduğu sorgulamalarını karşıladılar. Film, 'neyin içindeyiz' sorusunun günümüzde karşılık bulmuş hali gibiydi. Filmin yaratım sürecinde var olmayan bir kavramın, film ile bağdaştırılıp üzerine düşünülmesi, bu katmanlı yapı sayesinde mümkün olabilmişti. Bu durum başka bir zamanda ve mekânda filmin farklı okumalara da açık hale geleceğine beni ikna etti diyebilirim.

ZY: Filminin gösterim süreci ve belki de post prodüksiyon süreci pandemiye denk geldi. Pandemi film çekme ve festival sürecini nasıl etkiledi? Pandemi ile etkinliklerin online ya da hibrit olması durumunu nasıl değerlendiriyorsun? Sence izleyicilerin geleneksel izleme alışkanlıkları değişiyor mu? Ya da bu süreçten yeni bir yapılanma çıkar mı?

ET: Evet, pandemi doğrudan bizi ve tüm sektörü etkiledi, hem festival hem de gösterim süreci açısından. Sinemanın değişimde olduğu çok açık. Salon sayısının azalacağını ve seyircinin salonlara dönmesinin çok uzun yıllara yayılacağını öngörüyorum. Sinemanın endüstriyel yapılar yerine, tiyatro gibi daha bağımsız bir yapıya evrileceğini düşünüyorum. Festivallere bence çok büyük bir görev düşüyor artık. Film festivalleri sadece film izlemek için değil; iletişim ağı kurmak, yeni insanlar tanımak, ilham almak ve bir sinema disiplini elde edebilmek için değerli bir ortam sağlıyorlar. Bu açıdan online festivaller bence bir dalga olarak kaldı. Çok etkili olduklarını düşünmüyorum. Gelecekte fiziki festivallerin yerini alacağını da sanmıyorum.

ZY: Üzerinde çalıştığın yeni bir senaryo var mı? Yeni filmlerinde işçi temasını görmeye devam edecek miyiz?

ET: Evet, çalıştığım bir kaç proje var. Tema veya tür olarak planladığım bir hedefim yok. Beni heyecanlandıran ve bir yolculuğa çıkartabilecek her hikaye benim için öncelik taşıyor.